

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

ved *H. Neumann, Christian Stenz og W. Christiansen*

INDHOLD

Inger Bjørn Svendsen:

Mads Michelsens søn fortæller om sin far

T. Holm:

En kasse gamle bøger

Olav Christensen:

Bidrag til Gammel Haderslev kommunes historie

H. V. Gregersen:

10.000 studenter fra hertugdømmet Slesvig
i tidsrummet 1517–1864

Fortegnelse over dagbladsartikler 1958
vedrørende sønderjysk historie m. m.

Sønderjysk månedsskrifts ekspedition:

Viceskoleinspektør W. Christiansen, Brorsonsvej 37, Tønder
Museumsinspektør H. Neumanns adresse er: Åstrupvej, Haderslev
Lærer Chr. Stenz adresse er: Sandved 5, Åbenrå

Mads Michelsens søn fortæller om sin far

Ved Inger Bjørn Svensson

Det er som et moderne maleri. Ser man det på afstand, får man let fat i de store linier, men kommer man for tæt på, opløses billedet i en forvirrende mangfoldighed af brogede penselstrøg – man mister overblikket og kan vanskelig skelne mellem de store, betydningsfulde træk og de mindre væsentlige.

På samme måde kan det ofte være lettere at give en karakteristik af et menneske, hvis det er et fjernere bekendtskab, man kun har mødt tilfældigt eller få gange, mens det kan synes ganske umuligt i få ord at tegne et billede af en personlighed, man har stået nær, så langt tilbage man kan huske.

Det er blandt andet derfor med de største betænkkeligheder, at provisor N. Chr. Michelsen indvilger i at fortælle om sin far, dr. Mads Michelsen, Aabenraa:

Nu har jeg ordnet fars mange efterladte papirer – en del af dem – og ved gennemlæsningen har jeg erfaret meget om fars ungdomsinteresser, ridning, træsløjd, cykling på velocipede, sejlsport, arkæologi, men samtidig har jeg set, at afviklingen var i gang på det tidspunkt, hvor jeg begyndte at danne mig et billede af fars personlighed.

Far var jo ca. 45 år ældre end jeg, og rigtig lært ham at kende har jeg vel først i de sidste ti år – det er gået efter den gammelkendte recept, at den tiårige søn betragter sin far som husets herre; når man er tyve, siger man »Den gamle« om ham; som trediveårig begynder man så småt at forstå ham, men først når man er fyrre, tænker man: Bare jeg havde fars livsvisdom.

Far var på sin vis nok et familiemenneske, f. eks. holdt han altid sine ferier sammen med os, men et hjemmemenneske i den forstand, at han opholdt sig meget indenfor hjemmets fire vægge, nej, det var han ikke. Hans gerning var udadvendt, og selv om far ikke ønskede at komme frem i rampe-lyset, sagde han ikke nej, hvis han blev opfordret til at overtage et hverv, når han følte sig opgaven voksen.

Det var mor, der var samlingspunktet i mit barndomshjem. Hun havde altid tid. Det var dengang, man havde to piger. Vi boede centralt, og vi

Amslæge Mads Michelsen, Aabenraa.

havde mange gæster. Folk havde det meget med at smutte døren ind, når de kom på besøg i Aabenraa, og de kom aldrig til ulejlighed. Fars mange interesser udover lægegerningen betød også mange besøg. Han var et selskabsmenneske, var en god taler – holdt lødige taler med mange citater, og han havde også lidt af en åre. Børn kunne lide ham – han havde nemt ved at vinde deres tillid, og for mine mange fætre og kusiner var han onkel doktor eller onkel Mads.

Men hjemme var han ikke meget talende. Jeg tror, det var hans tavshedspligt som læge, der bredte sig og kom til at præge ham. Jeg husker ikke, at han nogen sinde omtalte sine patienters sygdomme – højst kunne han nævne for mor i forbigående, at en telefonsamtale havde drejet sig om en besked om den eller den patient.

Fars dag lå temmelig regelmæssigt. Han gik gerne sent i seng – en times tid efter normal borgerlig sengetid – mange opdager på den tid, at de alligevel ikke tør gå natten i møde uden at have talt med en læge. Til gengæld stod han aldrig op før klokken otte-halvni. Han sov til middag fra klokken halvto til tre, og så måtte han absolut ikke forstyrres. Vi så ham kun til måltiderne, og de skulle overholdes af os, ellers var der tordenvejr i luften.

– Var Deres far så selv meget præcis?

Han trækker på skuldrene og smiler: Far havde jo den gode undskyldning – – – Skønt jeg aldrig har set far ophidset, havde jeg den dybeste respekt for ham.

– Har De fået en gammeldags opdragelse?

- Nej, egentlig ikke – jeg har da kun fået klø een gang –
- Hvorfor det?

Han tier et øjeblik, mens han ganske øjensynlig gennemlever situationen endnu engang i tankerne og siger så med et lille smil: Jeg ville ikke sige tak for mad.

Øg fortsætter så efter en lille pause: Nej, til daglig så jeg ikke meget til far. Jeg kan huske en dag, jeg sad og savede, det var en af Familie-Journalens løvsavsmodeller, jeg arbejdede med, og far, der jo i sine unge dage havde beskæftiget sig med billedskæreri, så mig tilfældigt og viste mig, hvordan jeg skulle bære mig ad. Det står for mig som en begivenhed, at far havde tid til at hjælpe mig.

Jeg tror næsten, jeg lærte far bedst at kende, fik den bedste personlige kontakt med ham, når jeg fik lov til at køre ud med ham. Om foråret, når han var ude på vaccinationsturene, fik jeg ofte lov til at køre med – han var en af de første henede, der havde egen bil – og i hans sommerferie kørte mor og vi børn med ham. Han tog gerne et par dage fri i forbindelse med pinsen og lagde turen efter sine interesser – en gang var vi i Viborg og så Skovgaards malerier i domkirken, en anden gang på Amrom og Føhr.

Jeg var også flere gange med til Sct. Knudsgildets skiveskydning i Flensborg. Jeg fik lov til at skyde efter en skæmteskive, en skydeskive, hvor plet sidder et tilfældigt sted, så man ikke ved, hvad man skal sigte efter. Engang, far havde skudt plet på den rigtige skive og vundet en præmie, spurgte jeg ham, hvorledes han havde båret sig ad, og så svarede han med et lunt glimt i øjet, at han bare havde lukket begge øjne og skudt.

- Deres far udførte et stort foreningsarbejde.

- Ja, men det er en side hos far, som jeg ikke kendte meget til i min barndom. Trods al sin travlhed tog far livet med en vis sindsro – han var aldrig forjaget. Og han brød sig ikke om de store ord i det daglige. Da jeg som student skulle rejse hjemmefra, skulle han samtidig til et embedslægemøde i Horsens, og ved afskeden sagde han ganske enkelt farvel og ha' det godt. Ingen formaninger eller noget. Hvis opdragelsen ikke var lykkedes, var det i al fald forsent at begynde på det tidspunkt.

- Deres far havde som student stiftet Sønderjysk Studenterforening – blev De medlem af den, da De kom til København?

- Jeg anede ikke, at far havde haft noget særligt at gøre med S. St. Jeg opdagede det ved en ren tilfældighed, da jeg senere var hjemme på besøg, og far som senior i foreningen skulle til dens møde på Folkehjem. Mor spurgte, om jeg ikke skulle med. Hvorfor det, svarede jeg og fik så forklaringen. For resten blev jeg heller ikke medlem i den anledning; jeg syntes ikke, at der var grund til at skille sig ud med specielle sønderjyske foreninger i Danmark.

Fra amtslægens entre. Mens spisestuen var præget af almuekulturen, indeholdt entreen fortrinsvis købstadsmøbler, som den ejendommelige empiresofa, som i følge traditionen skulle være af russisk oprindelse, de fornemme franskeprægede, men sikkert hjemlige spejle, hvoraf der var 4. Et af de smukkeste ses her, det eksklusive Green-ur i dateret kasse (1742), den franske kommode. På væggene i dette rum var anbragt en del topografiske billeder, alle med tilknytning til Åbenrå, samt nogle sjældne og smukke bindebrev. I samme rum opbevaredes i en mahognivitrine amtslægens glimrende samling af sølv fra Åbenrå by, samt en heller ikke ubetydelig oldsamling. (S. Schoubye)

– Men Deres fars mange interesser må De have mærket allerede som barn?

– Ja, som dreng var jeg meget imponeret af hans alsidighed. Senere op-dagede jeg jo somme tider, at hans viden stammede fra en eller anden arti-kel, som jeg tilfældig faldt over – egentlig gjorde det ikke noget, men man kunne godt føle sig sådan lidt – kan jeg sige skuffet? Mest vel, fordi jeg som alle andre drenge gerne ville sætte min far på en piedestal.

– Hvordan så De på Deres far som læge?

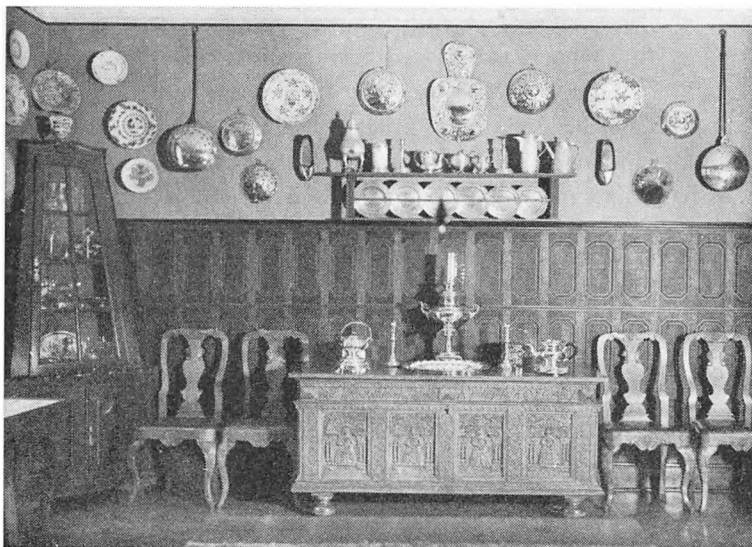
– Mit barndomsindtryk kan vist sammenfattes i een sætning: Det går nok over – det gjorde det jo også for mit vedkommende! Jeg kan kun huske een behandling, der rigtig har gjort indtryk på mig. Jeg løb og legede på gaden, men blev pludselig kaldt ind, og 1-2-3 sad jeg på skødet af en sygeplejerske, og så havde far fjernet mine polyper. Bagefter måtte jeg ligge i sengen.

– Var det slemt?

Han ler: Vel ikke værre end for så mange andre, men jeg var godt gal i hovedet.

– Havde det været bedre, om De var blevet forberedt?

Sønnen spekulerer lidt over behandlingsens pædagogiske side og ryster så på hovedet: Nej, ærlig talt – så havde jeg blot været bange. Det var nok bedst sådan.

Fra amtslægens spisestue. Spisestuen var præget af egetræsmøbler, først og fremmest den her viste typiske sønderjyske standkiste fra 1647, men dernæst af en rokokodragkiste, et chatol med svajenækkede skuffer, et Green-ur, en buffet med renæssancefyldinger og et par fliseborde samt et par vitriner. Selve møblementet bestående af kuglebens bord, 10 stole og 2 armstole, var kopier i eg af den i senbarokken gængse stoleform. Hjørneskabet er et bemalet fyrretræsskab i hvilket der var en anelig glassamling, nogle med Christian VII og nogle med Frederik V monogram. På væggene var ophængt en anelig samling af fajance, tin, messing og kobber. Fajencen omfattede Delft og Kellinghusen – først og fremmest, deraf en del fra Geppels værksted. Men yderligere var der adskilligt engelsk fajance og en stor samling rhinske stentøjskrus. Betydeligst var vel de to ens mangantdekorerede kellinghusen-krus med tinlåg. En særlig interesse havde amtslægen lagt for dagen overfor messingvarmebækkener hvoraf der fandtes en halv snes stykker, men osse kuriosa som alsingertræske med messingbeslag (se fot.) og kridtbus var med i samlingen. (S. Schoubye)

Da jeg blev ældre, har jeg ofte hørt far harcellere over, at man var dobbelt så længe om at blive læge i Danmark som i Tyskland, og selv om han selvfølgelig ikke var modstander af at indlægge folk på sygehuset, havde han alligevel en del i sig af den selvhjulpenhed, som var karakteristisk for ældre læger, der ofte havde måttet klare kritiske situationer under primitive forhold. Og far var på sin vis praktisk. En af hans lægevenner har fortalt mig, at en aften ved 11-tiden ringede et par ængstelige forældre, om far ikke ville komme og høre på deres hostende barn. Far syntes ikke, at tilfældet lød særlig alarmerende, men bad for en sikkerheds skyld moderen bære barnet hen til telefonen, så han kunne høre det hoste. Derefter beroligede han forældrene og kiggede først næste dag op til forkølelsen.

– Deres far praktiserede længe – han holdt sig godt?

– Ja, skønt alt det, far sagde, at de andre skulle gøre, sådan med gymnastik og passe på, hvad man spiste og den slags, det gjorde han ikke selv. Arbejdet som amts- og kredslæge havde han afsluttet, da han fyldte halv-

fjerds under krigen, men sin egen praksis beholdt han, og så sent som et par dage før sin død behandlede han en privatpatient. Han holdt sig også ung på den måde, at han havde øjnene åbne for det nye indenfor lægevidenskab; han udarbejdede med udmærkede resultater sine egne, nye behandlingsmetoder på grundlag af artikler, han havde læst – jeg kunne måske sige det sådan, at han var modtagelig for utraditionelle metoder.

– Kunne De nævne en stilling, der var karakteristisk for Deres far, en stilling, som De husker ham i?

Han tænker sig længe og siger tøvende: Jeg har en tegning af far, han står med pandespejlet på ved sit skrivebord, hvor der ligger en dyng papirer. Bortset fra, at tegneren har sat fars slipsesløjfe lige, skønt den altid sad lidt skødesløst på sned, er billedet så rigtigt. Skrivebordets papirdynger måtte ikke røres af andre, han vidste præcis, hvad han havde der, og i de senere år bredte papirerne sig endog til divanen, hvor han lagde dem i stakke langs væggen i benenden – det er lidt af en gåde for mig, hvordan han selv fik plads, når han skulle sove til middag på den divan.

– Deres barndoms hjem var fuldt af sjældne ting?

– Ja, fars samlerinteresse, der blev vakt allerede i de unge år – før han bestemte sig for lægestudiet, ville han være arkæolog – viste sig ikke alene i hans arbejde for at få oprettet et museum i Aabenraa. Mest kendte er hans samlinger af oldsager og gammelt aabenraasølv vel. Der har været 27 mestre her i byen, og af dem var 22 eller 23 repræsenteret i fars samling. Far havde jo rig lejlighed til at se, hvad der blev opbevaret rundt om, og folk kendte hans interesse både for oldsager og sølv. Noget har han nok fået forærende, andet har han købt, og jeg tror, han har været god til at handle. Jeg husker engang, en mand spurgte far til råds om noget tøndersølv – det var far ikke særlig interesseret i, så man kunne godt spørge ham om værdien, om manden kunne være bekendt at forlange den pris, han havde sat. I min ungdommelighed plumpede jeg i og udbrød, at det var for lidt. Straks efter sprang far i samtalen – måske fordi han havde kunnet tænke sig at købe med henblik på senere byttemuligheder, men bagefter forklarede han mig, at i Aabenraa kunne man ikke sammenligne med priserne i København – næste gang kom manden måske til os for at sælge, så der var ikke grund til at sætte niveauet op. Jeg tror ikke, at far nogen sinde er blevet bluffet. Mellem de mange sølvting er der kun een, der har vist sig at være et plagiat. Arbejdet er godt nok, men samlerværdien er ringe. Det kunne være morsomt at vide, hvad far mente om det. Jeg har opdaget, at far har været meget godgørende – jeg anede intet om det – måske har han støttet en eller anden ved at købe denne ting dyrt trods bedre vidende.

– Skal sølvsamlingen nu på museet?

– Nej, den bliver i privat eje – i hvert fald indtil videre.

En kasse gamle bøger

Af pastor T. Holm

Ved studiet af kirkebøgerne får man de nøgne data for en slægts historie. Udvides dette studium til jordebøger, skøde- og panteprotokoller, kan man få noget at vide om de ydre rammer for slægtens liv.

Men hvordan komme på sporet af det åndelige liv, som samme slægt har levet?

I det efterfølgende skal der gives et eksempel på, hvordan en kasse gamle bøger kan kaste lys over en slægts åndelige liv gennem 100 til 150 år.

Bøgerne tilhører lærer Andreas C. Michaelsen, Thyrashul ved Vojens og stammer fra den gamle Michaelsenslægt fra Styding. Bøgerne, som omhyggeligt er blevet bevaret gennem generationer, omfatter ialt 43 bind.

Salmebøger.

Grundstammen i en sådan samling er, som man kan tænke sig, salme- og sangbøger af forskellig slags, ialt 16 stk.

1. En *Kingos Salmebog* fra 1738, indbundet sammen med det nye testamente. Noget defekt, 1. kapitel af Mattæusevangeliet er forsvundet og erstattet af en smukt håndskrevet afskrift. Både bind og blade bærer præg af flittig brug.
2. Den næste er en sjældenhed: *D. Morten Luthers Lille Catechismus forfattet i Bequemme Sange under Føylige Melodier af Peder Dass*, udgivet i København 1761. Det er en udgave af den norske præst og salmedigter Peter Dass (f. 1644, d. 1708). Bogen kom vist første gang i 1714 (men censuren bærer årstallet 1699). Det er i denne samling sange, at man under 1. bøn i Fadervor finder salmen: Herre Gud! dit dyre navn og ære. (Den danske salmebog nr. 7). Bogen her bærer ikke som en del af de øvrige navn og år, da den er kommet i familiens besiddelse, men den røber den åndelige tilegnelse, som stærkt slid ved flittig brug har givet den.
- 3, 4, 5 og 6 er fire numre af *Pontoppidans Salmebog* fra forskellig tid, den sidste fra 1874. Pontoppidans salmebog har her som så mange steder været slægtens salmebog gennem 100 år.
7. Men også Brødremenighedens salmebog *Harpen*, udg. i Christiania 1829, bærer præg af flittig brug, hvad ikke kan undre, når vi ved, at der var en nær forbindelse mellem slægten her og Christiansfeld.

8. Da *Brorsons salmer* blev genudgivet af pastor Holm i Holsteinsborg i 1830, fandt et eksemplar snart til Styding, nemlig 2. oplag fra 1838. Også den er blevet meget flittigt brugt og bliver
9. afløst af 7. oplag 1862.
Mellem disse slidte og lasede bøger ligger et par meget fine og velholdte eksemplarer af *Meyer og Boesens Salmebog*.
10. Både 1. oplag fra 1844 og et eksemplar af den autoriserede udgave,
11. 3. oplag fra 1853 synes ikke at have været brugt ret meget. Særlig den sidstnævnte bærer et umiskendeligt præg af »konfirmationssalmebog« – et talende bevis på den kendsgerning, at denne salmebog aldrig slog igennem som de slesvigske menigheds salmebog.
12. Her er også et nydeligt eksemplar af *Evangelisk Kristelig Salmebog for de dansktalende menigheder i Slesvig*, udg. i Slesvig 1889. Den er jævnt slidt, men pænt holdt. D. v. s. den er brugt til kirkegang, men er ikke slidt op ved brugen hjemme som Pontoppidans og Brorsons salmebøger.
13. Men nu er så til gengæld sangbøgerne kommet frem: *Missionsharpen*, udg. i Sønderborg 1880 af Nordslesvigsk evang.-Luth. Missionsforening.
14. Her er en *Dansk Sangbog*, trykt i Viborg 1885.
15. Også en *Sangbog til brug i Foredragsforeninger og ved Folkemøder i Nordslesvig*, trykt i Haderslev 1885, findes her.
16. Sidst i bunken skal nævnes Sprogforeningens *Tillæg til Dansk Sangbog*, trykt i Haderslev 1891.

Ovennævnte sangbøger bærer alle præg af stærkt slid. Nr. 15 synes næsten slidt op i nationalitetskampens tjeneste!

Men iøvrigt: Skimter man ikke allerede her en linje, en sammenhæng? Fra ortodoksiens rolige tid med den daglige morgen- og aftenandagt over Brorsons pietisme og Brødremenighedens gudelige forsamlinger til en nyere tids kristelige og folkelige vækkelser. Salmebøger og sangbøger viser en slægts åndelige fremtoningspræg gennem mere end eet århundrede.

Betegnende er det også for denne slægt, hvilke salmebøger, der ikke findes. Hverken den Guldbergske salmebog eller den berygtede Evangelisk-Christelig Salmebog findes her – hvis de engang har været her, har man i hvert fald ikke følt trang til at gemme dem!

Bønnebøger og opbyggelige skrifter.

Hovedparten af resten af bøgerne må betegnes som bønnebøger og opbyggelige skrifter fra forskellig tid.

17. *Sialens Opmuntring Til Gud Ved Aanderige Daglige og Ugentlige Morgen-, Middags- og Aften-Bønner*. Den er uden titelblad og trykkeår, men er meget slidt. Utallige gange har våde fingre vendt dens blade.
18. Så er her Johann Arndt: *Paradieses Urte-Gaard*, 4. oplag, trykt i København 1761. (En personlig tilegnelse bærer årstallet 1770).
19. Endvidere findes M. Georg Ursin: *Kortfattede Samling af de Apostolske Fædre*, trykt i København 1744.

20. *Christelige Morgen og Aftenbønner af Evangeliske Texter*. Uden titelblad, udg. i København 1779, men 1. oplag fremkom allerede 1724. Bærer præg af flittigt brug. En del håndskrevne tilføjelser.
21. *Betragtninger over de aarlige Søn- og Helligdage* af Mag. Peter Olivarius Bugge, 3. oplag København 1808. (B. var en af de norske præster, som stod Brødremenigheden nær (i hvert fald til en tid). Han blev siden biskop og er vel mest kendt som den, der som prinsens sekretær gav udkastet til Eidsvold-forfatningen).
22. *Christendommens Magt* af H. Chr. Hammeleff, udg. i København 1802. Det er en udvalgt samling kristelige personskildringer, hentet fra Burnham: Denkmåler der Gottseligkeit, Feddersen: Nachrichten von dem Leben gut gesinnten Menschen og fra Giessings: Jubellærere. Forrest i bindet står skrevet: »givet til Peder Michaelsen i Styding af Catrina Magreta Hammelev i Styding 4. October 1804«, samt et bibelsprog (Kol. 3, 17).
23. Så er der to eksemplarer af det nye testamente, en *Christianiaudgave fra 1835*
24. samt en udgave af *Fr. d. 6. bibel fra 1859*.
25. *Bibelske Prædikner* af E. Mau (København 1836). Edvard Mau, f. i Odense 1808, var en af de præster, som tidligt fik et godt forhold til de gudelige forsamlings folk.
26. Her er også *Opbyggelige Betragtninger for Syge* af R. Balslev, en af de fynske præster, som stod i nært forhold til Christiansfeld.
27. Johan Mathesius: *Dr. Martin Luthers Liv i sytten Prædikner*, København 1844.
28. *Fredens Budskab*, et udvalg af Forstmanns prædikner, udgivet af J. Begtrup, præst i Røraas i Norge. Her er to bind, trykt i Haderslev henholdsvis 1850 og 1856. Joh. G. W. Forstmann var præst i Solingen i Iserlohn 1706. Han var en af de lutherske præster, som tidligt fik nær forbindelse med Brødremenigheden, hvorfor hans prædikener blev meget yndede i hernyttiske kredse også i Norge og Danmark.
29. Igen et Haderslevtryk, *Christelig Børneven*, 3. oplag Haderslev 1840.
30. *Bønnebog for Børn* af C. Petersen, præst i Hellevad og Egvad, 2. oplag trykt i Flensborg 1843.
31. *Dr. Heinr. Müllers grundige forklaring af Søndags og Fstedags-Evangelier*, København 1855.
32. *Betragtninger over en Christens Kamp og Strid* af Robert Vaghan (London 1838), udg. af H. Knudsen, præst i Gierslev i Aarhus stift, trykt i København 1853.
33. Som en af de sidste skal nævnes *Sandfærdige Tildragelser*, udgivet i Christiansfeld 1870. Det er en oversættelse fra tysk, og den bærer præg af aldrig at have været åbnet. En efternøler fra en tid, da Christiansfeld har mistet sin dragende magt.
Som den sidste i denne afdeling skal ellers nævnes en samling traktater, prædikener og gudelige småskrifter fra forskellig tid. De er heftet i eet bind. Forrest står
34. *En Prædiken holden af Cand. Theol. A. Marcussen på 21. Trinitatis Søndag i Hammelefs Kirke. Til Trykken befordret af hans Venner*, 2. oplag, trykt i Haderslev 1859. (1. oplag kom 1839).

Denne sidste kan give anledning til en nærmere omtale, da den kaster et godt lys over hele samlingen.

Præsterækken havde i Hammelev sogn som jo iøvrigt i de fleste sogne i landsdelen, været præget af forbavsende stabilitet.

1660–99 Chr. Steffensen.

1699–1727 dennes svigersøn Johan Reimer (Cap. her. 1675).

1727–42 forriges svigersøn St. H. Prætorius. (Adj. her 1702).

1742–51 forriges søn Johann Prætorius.

1751–79 forriges søn Chr. Prætorius.

Reglen i dette århundrede var altså svigersøn efter svigerfar eller far efter søn.

Ifølge J. Brodersen: *Fra gamle dage* (København 1912) havde Hammelev sogn 1770 470 indbyggere, men disse levede et »ryggesløst liv og havde liden respekt for Guds ord«. De ydede ikke engang præsten hans skyldighed, så at det om den sidste i rækken, Chr. Prætorius hedder, at han i 1771 »kom i den allerstørste Fattigdom og klagede uden Ende« (anf. værk p 175).

Men ligeledes iflg. Brodersen kom der omkr. 1785 en vækkelse til sognet. En 13 års dreng Bertel Anders Hammelef var af nogle bønder blevet antaget som lærer for 9 børn i Styding. Han gennemgik en typisk hernhuttisk præget omvendelse, og det førte til, at der blev begyndt gudelige forsamlinger i Styding i nær forbindelse med Brødremenighedens udsendinge. Også folk fra de omliggende sogne, Magstrup og Jegerup, sluttede sig til.

Det er foreløbig en ren lægmandsbevægelse. Men i året 1800 fik man endelig til sognet en præst, som også de hellige kunne slutte sig til. Det var den ca. 40-årige Lytje Ebbesen, som stammede fra S. Bjært, men havde været præst i København, indtil han kom hertil og blev præst for Hammelev sogn fra 1800–34.

Om Ebbesen hedder det, at han sluttede sig nær til brødrene i Christiansfeld og til de troende præster i landet. Men da han var 73 år, fik han en medhjælper i gerningen. Det var den unge Aleksander Markussen, født 1806 som søn af den kendte orgelbygger Jørgen Markussen i Aabenraa. Han kom til Hammelev i 1833.

Om ham hedder det, at »han prædikede ikke mennesker til behag, men forkyndte Korsets Evangelium med stor Alvor« (Br. 178). Han fik mange fjender, men også mange venner. Fra Haderslev og hele omegnen strømmede folk til for at høre den meget omtalte kapellan.

Da han havde været i Hammelev et år, søgte pastor Ebbesen sin afsked, som han fik 30. dec. 1834. Nu sendte menigheden udsendinge til København for at bede om, at Markussen måtte blive deres præst. Dette ønske blev også opfyldt. Men da kaldsbrevet når frem, ligger den unge præst syg af mæslinger, og sygdommen forværredes, så at han døde på sin fødselsdag den 29. april 1835.

Det er altså en prædiken af denne unge præst, som skulle have været deres præst, som så trofast er blevet bevaret mellem Michaelenslægtens gamle bøger. Er det på grund af de mærkelige omstændigheder med hans tidlige død? Ja, måske, men det er sikkert også på grund af den prædikens indhold.

Da Brodersen så sent som i 1882 kom til Hammelev, altså omtrent et halvt århundrede efter disse begivenheder, da var den unge Markussens minde stadig levende der.

Den gamle præst, pastor Ebbesen, som blev boende i sognet, døde her 1838. Og nu stod de vakte atter ene. De nærmest følgende præster i kaldet havde man ingen forbindelse med. Men så fortsatte man selv de gudelige forsamlinger med gårdmand Michael Michaelsen (1785–1852) som den ledende kraft. Han gik sådan op i denne gerning, at han i bogstavelig forstand døde midt i den, hvad man kan læse om hos Brodersen (180).

Men her har vi så forbindelsen og sammenhængen. Hvis man vil vide noget om, hvad de gudeligt vakte i Styding beskæftigede sig med ved deres møder og sammenkomster i 1830–50, så kan man få noget at vide om det gennem den gamle bogsamling.

De verdslige bøger.

Til slut skal så de mere verdslige bøger i samlingen omtales. De er ikke mange i tallet og af ret sen oprindelse.

35. Vi kan begynde med *Veiledning til Kundskab om Fædrenelandet, Udtog af Danmarks Geografi og Historie for Almuesmanden og Almueskoler*, trykt i Haderslev 1832.

Nu begynder nationaliteten at vågne. Interessant er også:

36. *Forsøg til en Rets-Formular-Bog samt en Tydsk-Dansk Lovkyndigheds-Ordbog til Brug i Nord-Slesvig*, udgivet i Flensborg 1841.

Sønderjylland er i hvert fald ved at vågne i Hans Nissens sogn og ruster sig til kampen mod den tyske embedsstand!

37. Derfor må man også studere en *Tydsk Læsebog*, ja erhverve sig
38. en *Tydsk-Dansk og Dansk-Tydsk Haand-Ordbog*, men glemmer dog ikke herover, på hvilken side man bør stå i den sprogkamp, der kæmpes,
39. hvad *Bidrag til en Sønderjysk Sproglære* af K. J. Lyngby (København 1858) viser.

Men ellers gælder det jo også den faglige dygtiggørelse.

40. Her er en *Dyrlægebog for Bondestanden* af pastor emr. P. D. Faber, udgivet i København 1839. Har man ingen brug for de rationalistiske præsters åndelige belæring, så kan man dog nok bruge dem som faglige læremestre.
41. Men *Haandbog for Landmanden* af R. Hansen, Landmand (Kolding 1852) viser, at man også her lærer at klare sig selv.
42. Nederst i bunken findes *Fører i Biavl* af Hans Erslev (København 1887). Er det aftægtsmandens syssel, der her er sørget for?

Vi har nu fulgt en slægts læsning gennem 150 år. Og gennem salme- og sangbøger, gennem de opbyggelige bøger med de underlige titler og senere gennem den mere verdslige håndbogslitteratur har der ligesom tegnet sig en Sønderjyllands åndelige historie i dette lange tidsrum. Og der er een ting, som står klart: Læsning var for denne slægt ikke en adspredelse, et tidsfordriv, nej, læsning var et våbenkammer, hvor man samlede kræfter til at leve livet i tunge og trange tider.

Man kunne spørge: Er der da slet ingen bøger her i vor forstand? Følte man slet ingen trang til, eller kom man slet ikke i forbindelse med det 19. århundredes rige danske digtning?

Ligesom tilfældigt finder vi nederst i kassen et smukt eksemplar af 43. *Henrik Pontoppidan: Nattevagt* (1912) fra Sprogforeningens bogsamling.

Underlig fremmed virker den i denne samling. Eller er der også her en sammenhæng? Nå, det kan jo være helt tilfældigt, at denne lille bog er havnet her. Men kan den ikke passende ses som en hilsen til os fra en tid, da i national henseende den slutningsreplik var nødvendig, som Pontoppidan her anvender socialt og politisk: »Hold Galden flydende«!

Men hvorum alting er: Enten man kan finde sammenhænge, eller man må nøjes med at gætte på en levende sammenhæng mellem 150 års skiftende bøger, så betaler det sig dog at gå på jagt!

Rundt om på lofter i gamle gårde og huse står der sikkert mange lignende bogkasser endnu. Skal de ødelægges og brændes? Skal de sjældne bøger sorteres fra for at ende i bibliofilers bogsamlinger? Eller bør de ikke snarest holdes i ære og bevares på stedet, hvor de findes?

Hver skimlet skrift, hver skjoldet alterbog
har gemt et gran af slægtens ve og våde –

Thi hvor de står, står de som talende vidnesbyrd om slægtens åndelige liv og næring gennem de mange år!

Bidrag til Gammel Haderslev kommunes historie

Af Olav Christensen

I Haderslev købstad blev der i 1910 indlemmet tre kommuner: Sønder Otting, Ladegård I og dele af Gammel Haderslev, hvis arkiver derfor overgik til købstaden og nu opbevares i rådstuearkivet. Arkiverne omfatter bl. a. en række forhandlingsprotokoller, som giver et interessant billede af tysk kommunalforvaltning i en lille landkommune.

Protokollerne for Gammel Haderslev kommune omfatter tiden fra 1871 til indlemmelsen i 1910. Kommunen må ikke forveksles med den nuværende kommune af samme navn, idet denne bortset fra de under Haderslev købstad hørende dele af sognet omfatter hele Gammel Haderslev sogn, som dengang var opdelt i flere kommuner, nemlig foruden Gammel Haderslev også Erlev og Fredsted kommuner.

Den ældste protokol fortæller, at kommuneinteressenterne – formentlig samtlige kommunens valgberettigede beboere – samledes fire-fem gange om året for at tage stilling til kommunens forhold. Forsamlingen eller granden, som den efter gammel skik endnu kaldtes en enkelt gang i 1879, bestod gerne af op mod en halv snes personer. Den valgte en valgmand til kredsdaysvalget, udpegede en ligningskommission på tre mand til at ligne klasseskatten og afgjorde spørgsmål vedrørende kommunens veje med mere.

Kommunen lededes i øvrigt af en kommuneforstander, og som sådan fungerede i 1871 H. Jepsen, der et enkelt sted også kaldtes sognefoged. Som hans efterfølger valgtes i 1876 gårdejer J. E. Kall, Ejsbøl, men da hans valg ikke blev stadfæstet af landråden, blev hvervet overdraget landsbolsmand P. Nielsen, som derefter var kommuneforstander til 1894. Han blev da ganske vist påny genvalgt, men valget blev ikke godkendt, og Dannevirke skrev derfor, at P. Nielsen aldrig havde lagt skjul på sit danske sindelag, og at der allerede ved det foregående valg havde været tale om, at en hannoveraner var udset til at være hans efterfølger. Forstanderskabet valgte derefter i et møde den 13. august 1894, hvor der var syv medlemmer til stede, med fem stemmer den kendte hjemmetysker brygger Christian Fuglsang til kommuneforstander, medens P. Nielsen fik to stemmer.

Bryggeren var kommuneforstander indtil 1901, da han efterfulgtes af

amtsretssekretær J. Christiansen, som var indehaver af hvervet indtil indlemmelsen i 1910 og derefter var medlem af borgerrepræsentationen i købstaden til 1920.

For kommuneforstanderen var der valgt en stedfortræder, og som sådan møder vi i 1873 landmand Jes P. Thygesen, der da afløstes af murer Jens Th. Jensen. Da landmand Hans Madsen i 1892 valgtes som murer Jensens afløser, blev hans valg ikke godkendt af landråden, og det hedder i protokollen, at man derefter valgte den i Hannover fødte gæstgiver Wilh. Uhlenkop, Bøghoved, for ikke påny at risikere, at valget skulle blive kuldkastet. Der kan næppe være tvivl om, at også denne nægtelse af at godkende et foretaget valg er sket på grund af pågældendes danske sindelag. Uhlenkop var derefter kommuneforstanderens stedfortræder til 1905, da han efterfulgtes af bogholder Alfred Juhl, der varetog posten indtil indlemmelsen.

Grandeordningen bestod indtil 1881, da den første kommunalbestyrelse blev valgt. Den kom foruden af kommuneforstanderen og dennes stedfortræder til at bestå af seks mand, nemlig

kornhandler Boi S. Skjold 1881–89,
landmand J. P. Thygesen 1881–93,
gårdejer J. L. Corydon, Nørgård, 1881–88,
gårdejer Thomas Nissen 1881–93,
gårdejer J. E. Kall, Ejsbøl, 1881–83 og
gårdejer J. P. Friis, Ejsbøl, 1881–89,

som den 4. april 1881 afholdt det første møde hos kommuneforstanderen, hvem de gav håndslag på efter bedste evne og vilje at ville virke i kommunens interesse.

Dannevirke-Modersmålet, der desværre ikke hvert år omtaler valgene til kommunalbestyrelsen, skriver om valget i 1905, at Schleswigsche Grenzpost triumferende havde berettet, at danskerne ikke havde deltaget i dette, og bladet tilføjer forklarende: »I Gammel Haderslev er der nemlig i de sidste åringer bosat sig et helt antal embeds- og bestillingsmænd ved post-, jernbane- og kredsforsvaltningen«. Desværre omtales de følgende valg ikke, men der må dog senere atter have været deltagelse fra dansk side, idet forretningsfører Thorvald Møller, der valgtes i 1908, og som i 1920 blev borgmester i Haderslev, var dansksindet.

Forstanderskabets medlemmer mødte kun dårligt frem til møderne, der i øvrigt heller ikke bød på interessante eller betydningsfulde opgaver. Det skete derfor ofte, at forsamlingen ikke var beslutningsdygtig, og for at bøde på denne misère, blev det i mødet den 12. marts 1900 vedtaget at ikende medlemmer, som uden lovlig grund udeblev fra et møde, en bøde på tre mark til kommunekassen.

På grund af kommunens ringe størrelse måtte en lang række opgaver løses

i samarbejde med andre kommuner. I 1879 havde granden udtalt, at Gammel Haderslev kommune ikke havde vejfællesskab med Erlev kommune, hvad man måtte anse for naturligt, idet Haderslev by og Dammen lå som et bredt bælte mellem de to kommuner. Kommunen ønskede derfor heller ikke i fremtiden et sådant fællesskab, men det gennemførtes alligevel, og den 4. september 1880 valgtes P. Nielsen til regnskabsfører for dette, medens formanden, Jes M. Hansen, havde bopæl i Erlev.

Også på andre områder eksisterede der et sådant fællesskab med andre kommuner, det gjaldt f. eks. fattigforbundet med Sønder Otting, Erlev og Fredsted kommuner, ligesom Gammel Haderslev sammen med Sønder Otting, Fredsted, Ladegård og Erlev var fælles om skolevæsenet, til hvilket kommunen i 1901 vedtog at optage et lån på 30.000 mark til bygning af en ny skole, der blev opført i Sønder Otting og blev taget i brug i 1902.

Protokollen indeholder ikke mange oplysninger om kommunens økonomiske forhold. Regnskabet balancerede i 1896–97 med 9516,29 mark og udviste et overskud på 1017,20 mark, og regnskabsbalancen var i 1909–10 vokset til 38.492,45 mark, men udviste nu et underskud på 1673,19 mark. Kommuneforstanderens honorar blev i 1874 fastsat til 120 thaler årligt og forhøjedes i 1876 til 500 mark, men heraf skulle han afholde udgiften til sin stedfortræder og for budtjeneste, og endelig forhøjedes det i 1901 til 600 mark årligt.

I 1899 får lampetændersken sit honorar forhøjet til 12 mark månedligt; men ret tidlig er der tale om en elforsyning, idet der i marts 1901, samme år som Haderslev købstads elværk stod færdig, nedsattes en kommission til at undersøge muligheden af at få gennemført elbelysning i gaderne, og allerede den 31. maj vedtog man at gennemføre en sådan, i hvilken anledning der blev optaget et lån på 7000 mark. I 1903 vedtog man imidlertid at afvise et andragende om udvidelse af elbelysningen, og endnu i 1909 lod man en petroleumslampe opsætte til belysning af Moltrupvej. Samme år vedtog man i princippet, at et i W. Paulsens savværk ved Simmerstedvej eller i Christiansdal oprettet elværk havde ret til at levere elektricitet i Gammel Haderslev kommune. Prisen angives at blive 50 penning pr. kw. til belysning og 30 penning til kraft. Elbelysning må derfor siges at have været en uhyre luksus dengang.

I årenes løb skete der en række ændringer i Gammel Haderslev kommunes område, allerede i mødet den 15. januar 1874 blev det således enstemmigt vedtaget at sammenlægge Ejsbøl-Rudvad kommune med Gammel Haderslev, og i 1886 blev kommuneforstander P. Nielsen og J. P. Friis valgt til at varetage kommunens interesser ved en forhandling mellem Haderslev by og Gammel Haderslev kommune om en grænseregulering, der gennemførtes i 1889.

I 1893 blev beboelserne i Stokkerhoved og Slethus med tilligende udskilt

fra Gammel Haderslev kommune og indlemmet i Fredsted kommune på betingelse af, at Fredsted overtog visse vejstrækninger og halvdelen af udgiften ved vedligeholdelsen af den bro, der fremtidigt ville danne skel mellem de to kommuner.

Den 4. decbr. 1907 vedtog kommuneforstanderskabet enstemmigt i princippet hele kommunens indlemmelse i Haderslev købstad på betingelse af, at ingen af kommunens beboere ville komme til at betale en højere grund-, bygnings- og erhvervsskat end den hidtidige + 150% og en højere indkomstskat end hidtil + 100 %. I de følgende år førtes en lang række forhandlinger, men da det ligger uden for denne artikels rammer at give en udførlig omtale af indlemmelsesproblemerne, skal her kun oplyses, at Gammel Haderslev kommune, da man ikke kunne blive enig med købstaden om betingelserne, sendte kommuneforstander J. Christiansen og brygger Christian Fuglsang til Berlin for at orientere sig om betingelserne for en indlemmelse, og at man i mødet den 11. december 1909 vedtog at protestere imod Haderslev magistrats ønske om en tvangsmæssig indlemmelse af en del af kommunen. Forhandlingerne fortsattes, og den 4. marts 1910 vedtoges det at tiltræde de af bykollegierne allerede godkendte indlemmelsesbetingelser, idet man forlods tiltrådte visse ønskelige ændringer i grænsedragningen, navnlig burde hele det gårdejer Jens Fuglsang, Mariegård, og et en enke Eriksen tilhørende areal omfattes af indlemmelsen, der derefter fandt sted den 15. oktober 1910, eller $\frac{1}{2}$ år senere end Sønder Otting og Ladegård I kommuners, hvor forhandlingerne var gået mere glat.

Forhandlingsprotokollen er ført på dansk, men fra 11. august 1884 skrives stednavnene på tysk, og fra den 5. februar 1889 føres protokollen endelig udelukkende på tysk.

Gammel Haderslev kommunalbestyrelse afholdt sit sidste møde den 15. oktober 1910 og valgte da et medlem til ligningskommissionen for den resterende del af kommunen, valgt blev domæneforpagter Hubatsch med gårdejer Hans Fink, Ejsbøl, som stedfortræder.

10.000 studenter fra hertugdømmet Slesvig i tidsrummet 1517-1864

Dr. Th. O. Achelis' Slesvigske Studentermatrikel er nu klar til trykning

Af H. V. Gregersen

Sønderjyllands historie har alle dage været noget andet end almindelig lokalhistorie. Der kan naturligvis skrives lokalhistorie med emner inden for det sønderjyske område, men enhver, der beskæftiger sig med Sønderjyllands fortid har desuden mulighed for at komme ind på snart sagt alle emner inden for det uhyre omfattende kundskabsområde, som den historiske videnskab spænder over. Studiet af den politiske udvikling, af retsvæsenet, af økonomiske og nationalpolitiske forhold giver sønderjysk historie en så vældig spændvidde, at dens emneforråd næsten svarer til en almindelig rigshistorie. Da to (eller, om man vil, tre) folkeslag tørner sammen i landsdelen mellem Kongeå og Eider og mellem Vesterhav og Østersø, får tillige kulturhistorien og folkloren her en betydning, der rækker ud over det snævre område, den befatter sig med. Derfor har stoffet også altid været rigt nok for historikere fra begge de to nationale lejre, og overalt, hvor ensidighed har været bandlyst af den historiske videnskabs krav om nøgternhed, saglighed og nøjagtighed, har danske og tyske forskere kunnet virke inciterende på hinandens arbejder.

En af dem, der nu igennem en menneskealder har ladet sig indfange af den særlige charme, som enhver, der har beskæftiget sig mere dybtgående med grænselandets historie, vil kende til, er kommet langvejs fra og er kun takket være skæbnens underfulde spil slået op på vore kyster. Det er dr. phil. Thomas Otto Achelis, hvis vugge stod i hansestaden Bremen, men som fra 1916 til 1924 havde ansættelse ved Haderslev lærde skole og først fraflyttede byen i 1935 uden dog derfor at gå tabt for sønderjysk/slesvigsk historisk forskning. År efter år har dr. Achelis' flittige pen produceret bøger, afhandlinger, artikler og smånotitser, der alle har haft til formål at bidrage til udredningen af sønderjysk fortids spagede tråde. Først en samlet bibliografisk fortegnelse vil give dette livsværk, der ofte findes udstrøet i fjerne tryksager, tyske såvel som nordiske, den betydning for sønderjysk historieforskning, som med rette tilkommer det.

Men er end trykningen af en bibliografi en nødvendighed, der trænger

sig på, gælder dette i langt højere grad selve dr. Achelis' hovedværk, en matrikel over 10.000 studenter fra hertugdømmet Slesvig i tidsrummet 1517 til 1864. Dette arbejde kan simpelthen ikke gøres om, dertil kræves en vedholdende interesse et helt liv igennem, men betydningen af det indsamlede stof vil være indlysende for enhver, der har blot en smule forståelse for, hvad der her er skabt. Ikke blot personal- og lærdomshistorikere vil kunne gøre sig høst i dr. Achelis' Slesvigske Studentermatrikel, men praktisk taget alle, der beskæftiger sig med et emne inden for Sønderjyllands fortid vil kunne drage nytte af hans årelange studier i tusindvis af aktstykker og publikationer. Allerede nu har adskillige dyrkere af sønderjysk kulturhistorie haft udbytte af matriklen, der foreløbig findes i maskinskrevne gennemslag i Det Kgl. Bibliotek og Rigsarkivet i København, i Landsarkivet i Aabenraa, samt syd for grænsen i Landesarchiv på Gottorp slot og i Landesbibliothek i Kiel.

Fra år til år kan man nu takket være denne matrikel følge de unge studenter på deres vandring ad lærdommens vej. Reformationen førte hovedparten af dem til Wittenberg, men efter Luthers og Melanchtons død bliver det nære Rostock det foretrukne universitet. Københavns Universitets ældste matrikel er gået tabt, så først fra 1610 kan man se, hvilke sønderjyder, der læser i Danmarks hovedstad. Tiden fra 1611 til 1617 er det eneste tidsrum, hvor hverken krig eller embedsmæssige indgreb har haft betydning for valg af universitet, siger dr. Achelis i »Forschungen und Fortschritte« 1958, s. 237. I disse syv år læste 17 sønderjyder i København; deraf var 5 fra Slesvig stift, 3 fra Odense stift (Als og Ærø), samt 8 fra Ribe stift (Tørring len), men 9 af dem besøgte desuden tyske universiteter. Man vil af et sådant talmateriale hurtigt kunne danne sig et skøn over studentermatriklens betydning for udforskning af Sønderjyllands åndshistorie.

Men tilbage til studenternes vandringer. Trediveårskrigen med dens hærgninger på tysk jord fik dem til at foretrække universiteterne uden for Det Hellige Romerske Riges grænser: Königsberg og Dorpat, København og Uppsala, samt de nederlandske lærdomsbyer. I 1665 blev Kiels Universitet grundlagt, men det var foreløbigt et gottorpsk universitet og blev derfor ikke så hyppigt besøgt af studenter fra den danske konges byer Flensborg og Haderslev som fra de hertugelige byer Slesvig og Tønder. Antallet af slesvigske studenter ved universiteterne i Rostock og Helmstedt gik altimens tilbage, men til gengæld øgedes tilgangen til Jena, som under pietismen omkring 1700 fik en meget alvorlig konkurrent i Halle. Snart havde begge disse universiteter flere slesvigske studenter end Kiel, og endnu ringere blev tilgangen til dette universitet, da det gottorpske Slesvig i 1720 blev inddraget under kronen. I 1743 blev det ovenikøbet påbudt alle slesvigske studenter at læse ved Københavns Universitet, hvilket hidtil kun studenter fra de sønderjyske dele af Ribe og Odense stifter havde skullet. Denne udvikling

kunne selvfølgelig have fået den allerstørste betydning for det følgende århundredes nationalpolitiske udvikling.

Men således skulle det ikke gå. I 1768 trådte Bernstorffs aftaler med den russiske regering vedrørende Holsten-Gottorps fremtid provisorisk i kraft, og en af følgerne blev, at den danske helstatsregering da i dette år udstedte en forordning, hvorefter alle studenter fra hertugdømmerne Slesvig og Holsten havde pligt til at studere i to år ved Kiels Universitet, hvis de ønskede ansættelse i deres hjemlande (det såkaldte Biennium). Var det ikke sket, var Kiels Universitet vist gået til grunde. Nu skabte den danske regering i stedet for betingelserne for »Kieler Universitetets fordærvelige Virksomhed overfor Sønderjyllands Danskhed« – en vending, der stammer fra A. D. Jørgensen.

Blandt de tyske universiteter blev Göttingen det foretrukne i slutningen af 1700-tallet, og i første halvdel af det følgende århundrede havde Heidelberg stort besøg af slesvigske studenter. Treårskrigen skabte den store omvæltning heri. Næppe var den afsluttet, før »Kieler Biennium« i 1850 blev afskaffet for Sønderjyllands vedkommende. Fra nu af og indtil 1864 søgte en anelig del af de sønderjyske studenter til København.

Denne redegørelse i meget store træk af de sønderjyske studenters universitetsbesøg kan naturligvis kun i ringe grad give et indtryk af det fyldige materiale, dr. Achelis i et livslangt arbejde har samlet i sin Slesvigske Studentermatrikel. Gid det nu må lykkes at få stoffet fremlagt i en sådan form, at alle, der arbejder med sønderjysk forskning, må have nem adgang til det.

Fortegnelse over dagbladsartikler 1958

vedrørende sønderjysk historie m. m.

Følgende forkortelser er anvendt: Dan. = Dannevirke, Hejmdal, Dybbøl-Posten, Tønder Amtstidende. Fl.A. = Flensborg Avis. J.P. = Jyllands Posten. J.T. = Jydske Tidende. S. = Sønderjyden. V. = Vestkysten.

Andersen, Peter K.: Kliplev Kirke Fl.A. 1.9.

Andersen, Valdemar: Foldingbro V. 12.3.

Beyer, Frode: Prædikestolen i Rinkenæs Korskirke Fl.A. 10.1.

Christensen, L. P.: Den nationale udvikling i grænselandet gennem 50 år. Fl.A. 28.2. og 3.3.

Christiansen, Chr.: Da revolutionens fane blev hejst over Aabenraa (40 års minde) J.T. 1.10.

Gregersen, H. V.: Minder fra helstatens dage (Prof. C. H. Pfaffer) J.T. 19.3.

Hansen, Bernhard: Der er lidelsernes skål Fl.A. 21.4.

Hanssen, Bjørn: Kommunalvalg i grænselandet V. 17.3.

Hvid, Poul: Historiske noter fra Jels Dan. 17.1.

Hvid, Poul: Slægtsgårdenes historie i Jels Dan. 9.9.

Kamphøener, Morten: Fra Skrave Kirke til Københoved J.T. 14.9.

Kamphøener, Morten: Koch-slægten i Jels gennem 200 år J.T. 10.12.

Kamphøener, Morten: Storgårdene i Jels efter fællesskabets ophævelse J.T. 2. 12.

Kauffmann, Th.: Aabenraa resolutionen af 17. 11. 1918 J.T. 18.11.

Kjedgård, A. K.: Kong Christian X ridt over grænsen V. 10.2.

Kristoffersen, Frode: Fra Okseøerne J.P. 8.5. og 15.5.

Kristoffersen, Frode: Skrædder Topf, præsident for republikken Als J.P. 10.11.

Kürstein, Poul: For engelsk militæret (Sydslesvig efter 1945) J.P. 16.6. Fl.A. 19.9. og 21.7.

Larsen, Kaj E.: Da tyskerne begyndte jordkampen i Nordslesvig Dan. 16. og 17.10.

Larsen, Kaj E.: Grænselandet og de europæiske enhedsbestræbelser Dan. 28. og 29.5.

Mikkelsen, P.: Kong Christian den Niende og Slesvig F.A. 22. og 23.8.

Nielsen, N. P.: De store ungdomstævner i Tønder og Dybbøl 1933 Dan. 6.5.

Nielsen, N. P.: De unges røst i foråret 1933 Dan. 23.4.

Nielsen, N. P.: Der er dage, vi aldrig må glemme Dan. 14.2.

Nyholm, A.: Chr. Albert Kiær (Borgmester i Tønder 1851–53) V. 15.4.

Nørgård, Kristen: Skt. Laurentiuskirken i Rinkenæs Dan. 27.1.

Rudbeck, Fr.: Er det nationale arbejde gået i kloster J.P. 12.8.

Rudbeck, Fr.: Europaplaner i Nordslesvig J.P. 11.1.

Schmidt, Aug. F.: Ad sønderjyske veje Dan. 3.10. og 3.12.

Schmidt, Aug. F.: Fra Nordslesvig V. 18.2.

Svensden, Nicolai: Visby hedegårds historie V. 22.3.

Thomsen, Ingeborg Refslund: Den 17. nov. 1918 Dan. 15.11.

Thorsen, Svend: Det mest bevægede valg i Nordslesvig 1908. Dan. 25.7.

Thygesen, Frants: Det britiske besættelsesstyres holdning til det danske mindretal F.A. 29.5.

Telling, Søren: Kroen ved Hærvejen (Bommerlund) J.P. 12.9.

På landsbiblioteket i Aabenraa vil man kunne få oplysninger om jubilæumsartikler, interviewer, nekrologer m. m., som dagspressen har bragt.

GRAM*Køleanlæg*BRØDRENE GRAM A/S
VOJENS

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—4
Lørdag 9—1
GRAASTEN**Paul Thomsen**

Krusaa

Kolonial, Spirituosa, Køkken-
udstyr,

Trikotage, Herreekvipering

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Høsløv
Gymnasium

Kostskole for Drengene

Eksamensret til Mellemkole-, Real-
og Studentereksamen.Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til*Peter Kæstel*
Rektor, Høsløv

Aktieselskabet

C. I. Christensens Papirhandel

E S B J E R G

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Sønderjydsk
TæppefabrikA. R. KJÆRBY A/S
HØJER

*

Brede Sogns
Spare- og Laanekasse

Bredebro tlf. 41341

✱

Stiftet den 1. maj 1875

Lolland-Falsters
FolketidendeStiftets største Blad
Nykøbing F.

A. Nielsen & Co. A/S.

Nykøbing Falster

HEJMDALS

*Bogtrykkeri*udfører tryksager af enhver art
Telf. Aabenraa 23132

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største Dagblad

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

A-S FAXE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Central 9123

JORDBRUGSKALK

97 pCt. kulstur Kalk i Varen, som den leveres
ca. 100 pCt. passerer 1 mm SigteRestaurant **Grænsen**C. Heiselberg
KrusaaPindstrup Mosebrug
SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup 13 og 18

Graasten
Andelsslagteri